

Крим. Сезон-2012 і перспективи

XXI Міжнародний туристичний ярмарок «Крим. Курорти. Туризм-2012» у Ялті на три дні об'єднав на одній території понад 500 туристичних компаній із 20 країн. Підсумок – підписання десятків контрактів. Подію висвітлювали більш як 150 акредитованих журналістів, котрі представляли 108 ЗМІ різних держав. Ярмарок привернув увагу 370 кримських екскурсоводів, а також майже 7 тисяч відвідувачів.

Лучія ПУЗИКОВА

Фактично представники влади – заступник голови Ради міністрів АРК Георгій Псарьов, голова постійної комісії Верховної Ради АРК із санаторно-курортного комплексу, туризму і підприємництва Рустам Теміргалієв, заступник голови Державного агентства України з туризму та курортів Валентина Гордієнко, міністр курортів і туризму АРК Олександр Лієв, голова міської адміністрації Ялти Олексій Боярчук, координатор Об'єднаної ініціативи ЄС по АРК і Севастополю Енцо Даміані, заступник постійного пред-

ставника Президента України в АРК Ібраїм Мамутов, голова Республіканського комітету АРК з охорони культурної спадщини Лариса Опанасюк – звітували про свою підготовку до сезону.

– Минулий рік ми присвятили законодавчій роботі з легалізації мініготелів. Тепер вони діють за новими, спрощеними, правилами, – нагадав у своєму виступі Рустам Теміргалієв. – А найближчим часом буде презентовано проект закону України, що регламентує зниження податкового тиску на кримські цілорічні оздо-

ровниці. Уже з наступного року вони зможуть працювати з нульовою ставкою ПДВ і податку на прибуток. Переконали, така законодавча ініціатива дасть змогу зробити Крим привабливішим узимку.

У рамках ярмарку відбулися Міжнародний Чорноморський туристичний форум, «круглі столи» за участю туроператорів із Азербайджану, Білорусі, Туреччини, України, Росії та Латвії, майстер-класи з відомими курортологами країни, семінари, презентації фільмів про санаторно-курортне лікування в Криму, а також

Володимир СУПРУНЕНКО

...Нерідко в Туреччині, подорожуючи доволі вельюдним Анатолійським узбережжям Чорного моря, я розбавляв дорожню (загалом звичну) нудьгу своєрідною грою. Вона полягала в тому, що, під'їхавши до придорожного торговця овочами та фруктами, після традиційного «салам!» я брав з лотка один огірок і показував туркові палець. Він згідливо кивав головою, мовляв, зрозумів, і зважував один кілограм. Я тряс головою, зупиняючи його, і знову піднімав огірок. При цьому чітко вимовляв: «Бір». Турецькою це означає «один». Турок морщив лоба, про щось міркуючи. При цьому, щоправда, не переставав усміхатися. Я чекав і теж усміхався. Нарешті продавець збагнув, що мені потрібен лише один огірок. Він радісно здійняв руки вгору. Мовляв, жодних проблем, потрібен один огірок – бери. Я простягав монетку, скажімо, у

туристичних маршрутів і програм із використанням об'єктів історико-культурної спадщини.

– Міністерство курортів підписало договір про співпрацю з відомою українською співачкою Златою Огневич. Вона – переможниця проекту «Єдина співача радіоведуча», фіналістка національного відбору конкурсу «Євробачення-2010». Злата допоможе в просуванні й рекламі кримських курортів, – повідомив Олександр Лієв.

Проект ЄС, окрім Енцо Даміані, презентували Патрік Брофі – представник консорціуму, що виграв тендер на реалізацію проекту в Криму, та його постійні експерти Стелла Тсартсара (Греція), Арнольд Брудес (Латвія) й Хелен Ллойд (Велика Британія).

Цей проект стартував 1 березня 2012 року, а реалізуватиметься в Криму протягом трьох років. Як повідомив Енцо Даміані, на його реалізацію виділено 5 мільйонів євро: 3,5 мільйона піде на технічну допомо-

гу та 1,5 – на закупівлю устаткування для туристичних центрів і об'єктів. При цьому він зазначив, що частину коштів, виділених на технічну допомогу, витратять на супровід усіх намічених напрямів.

Перший напрям – удосконалення законодавства у сфері туризму. Другий стосується питань стандартизації, категоризації послуг і підготовки кадрів на семінарах і тренінгах для фахівців галузі. Третій – створення туристичного продукту. Завдання експертів – допомогти Криму знайти свою нішу й запропонувати новий, затребуваний європейцями, туристичний продукт.

У рамках ярмарку також нагородили переможців конкурсу «Ukrainian Travel Awards – відкрий Україну», присвяченого внутрішньому туризму. З-поміж номінантів – туроператори-представники ТФ «Ласпі», «Кандагар», «Чорномор», готелів «Respect Hall», «Ялта-Інтурист», «Сосновий гай», «Море» (Алушта), «Вілла Софія» (Ялта), парків-готелів «Porto Mare», «Марат», резиденції «Кримський бриз», курортного готелю «Palmira Palas», палацу-замку «Ластівчине гніздо».

Серед санаторно-курортних установ – Євпаторійський дитячий клінічний санаторій МО України «Чайка», Сакський центральний військовий клінічний санаторій імені М. І. Пирогова, а також санаторії «Золотий колос», «Ай-Даніль», «Саки», «Юрміно» (Саки), туристсько-оздоровчий комплекс «Судак», дитячі табори «Артек», «Какаду» й

«Мандарин». Окрім того, з-поміж номінантів – завідувач кафедри фізіотерапії Кримського державного медичного університету імені С. І. Георгієвського, професор, доктор медичних наук Володимир Єжов.

Турецькі туроператори, котрі взяли активну участь у роботі виставки, розглядають Крим як інвестиційний майданчик. Об'єктом для інвестицій, зокрема, є західна частина півострова.

На думку Георгія Псарьова, Крим не конкуруватиме з Анталією, бо, за його словами, "там пляжний відпочинок і SPA, а територія західного Криму зорієнтована на розвиток санаторно-курортного лікування".

Туроператори з Туреччини оглянули кримські готелі – державні оздоровниці й готелі VIP-класу. Причому, курортний готель «Palmira Palas». На думку його маркетинг-директора Олега Фесенка, турецькі інвестиції потрібні Криму, однак є деякі нюанси, пов'язані насамперед із екологією, які потрібно неодмінно враховувати.

Ішлося й про відродження в Криму спеціальності «лікар-курортолог» на базі Кримського медичного університету імені С. І. Георгієвського та науково-дослідного інституту імені І. М. Сеченова.

За підсумками ярмарку підписано угоди про співпрацю між туроператорами і санаторно-курортними установами, Міністерством курортів і туризму АРК і Кримським центром розвитку туризму та багато інших.

ГРА!

сто тисяч лір. Продавець усміхався, мовляв, дивак, хіба за один огірок беруть гроші?! Одна гра не потіха, не виграш. За кілька кілометрів я зупинився біля наступного торговця, який після короткого діалогу обдаровував нас «одним» помідором чи «кількома» картоплинами. Так, бавлячись, я поповнював свій дорожній продуктовий запас. Іноді, щоправда, мене брав сумнів: баловством займаюся, дурницею тішуся. Однак грайлива думка, не обтяжена турботами, швиденько розставляла все по своїх місцях. А якщо в результаті гри ще й прибуток у кишені, то чому б не пограти, не побавитися? Для розуму – тренування, для душі – насолода.

Нова дорога – інша гра. Одна поволзька торговка в степу під Саратовом (я здійснював євразійський велопробіг від України до Тихого океану) з хитруватим циганським блиском в очах запитала: «Ти не від себе ча-

сом біжиш?.. А може, дружину шукаєш?.. Слухай-но, за п'ять кілометрів моя подруга торгує, давай, я тобі про неї все розповім, а ти під'їдеш і поворожиш їй...». Так мені довелося побувати в ролі віщуна. Здивувавши молоду вдовицю поінформованістю щодо її лиха, я відрекомендувався запорозьким козаком-характерником. Пролунало начебто правдоподібно. На прощання я побажав жінці щастя й добра, сказавши, що доля її не скривдить і життя незабаром вирівняється: «Все буде путем, если своим путем». Торговка шанобливо подивилася на мене й вдячно кивнула. В іншому місці мене попросили вилікувати від падучої чи бодай підказати дієвий рецепт. Але ось тут мені грати не захотілося – я змушений був розвести руками, зізнавшись, що в цілительстві мої козацькі предки були не надто здібні.

...Мої мандрювання різними земними протяжностями – це моя школа життя. І на уроках цієї школи я раптом зрозумів, що життя мені нав'язало не дорогу – втягнуло в якусь гру, правила котрої я так і не спромігся вивчити. Втім, утягнула не лише мене одного... А чому, власне, втягнула, подумав я якось біля вечірнього вогнища? Може, все від самого початку було розкладено по полицках і розписано за... ролями? У тому числі й дорожніми.

«Викресліть із життя гру – залишиться сама лише туга», – сказав великий Голсуорсі. Як подумати й сказати, а по сказаному справу зробити? Приберіть із життя гру – мабуть, не тільки туги, а й самого життя не залишиться. «Що наше життя? Гра!» – слідом за Германном із «Пікової дами» (і, звісно ж, задовго до нього!) людям різного віку, стану, різних чинів і звань знову й знову відкривається ця проста істина. Від колиски до самої смерті – завжди гра поруч із людиною. У житті кожен із нас вдається до гри (іноді – свідомо, частіше – за звичкою, з рольової потреби). У грі людина робить світ (бодай його частину) співмірним собі, своєму розумінню того, що відбувається навколо, своїм діям. Підсвідомо ми багато явищ сприймаємо як гру, що відбулося в нашій повсякденній мові. Хвиля грає, брага грає, птах пісні грає, спокохи на небі грають, сонце грає, полум'я в печі грає, доля людиною грає, серце заграло, гра природи, випадку.

Людина здавна була творцем і учасником усіляких ігор. Навіть під час релігійних обрядів, де, здавалося б, все дуже серйозно й урочисто – «за вірою», були присутні елементи гри, азарту, людської цікавості. Візантійський імператор Костянтин Багрянородний, що подорожував Дніпром, повідомляв, що на острові Хортиці біля дуба на честь вдалого проходження грізних порогів мандрівники приносять у жертву богам живих півнів. Що, здавалося б, може бути серйозніше за жертвний ритуал? Однак і тут древні вирішили трохи розважитися, пограти з долею. Вони, як повідомляв очевидець, «кидають жереб: чи вбивати птахів, чи залишати живими». Багато хто в сиву давнину вбачав у грі (і тільки в ній!) сенс життя. Дехто навіть вважав ігри заняттями, яким із ранку до вечора віддавалися небожителі, і широко вірив, що всі ігри й ролі в них розписані для землян на небесах. Скачай, баба, хоч задом, хоч передом, а все йде своєю чергою, що визначена іграми жителів Олімпу. Не випадково, до речі, спортивні ігри були названі «олімпійськими». У Джека Лондона є оповідання «Коли боги сміються». Якщо це запитання, то в оповіданні можна легко знайти й відповідь на нього. Боги сміються тоді, коли люди затівають власні ігри. Гадають, що затівають. «Боги завжди виграють, – мовить один із героїв. – Мені доводилося спостерігати за людьми, які роками вели гру – на їхню думку, успішну гру, – і зрештою втрачали все».

Сьогодні так званий цивілізований світ, обтяжений проблемами прогресу, дедалі частіше спрямовує погляди на ті народи та племена, які, зберігши спосіб життя предків, живуть наче граючи. Ритуальні дієства, танці, пісні аборигенів південних островів стали своєрідним хрестоматійним еталоном цього «грайливого» життя. І, мабуть, заздраючи їм (і таки заздriamo!) і незграбно копіюючи (і таки копіюємо!), ми так захоплені різними телевізійними шоу (включаючи й політичні).

Український філософ-бродяга Григорій Сковорода, одного разу перечікуючи негоду в якійсь халупці й нудячись від неробства (від «мудрувань» він, схоже, втомився), мовив: «Що таке життя? Це мандрівка: прокладати собі дорогу, не знаючи, куди йти, навіщо йти». Якщо це так (а це, як кажуть в Одесі, таки так), то, можливо, гра з її азартом, пристрастю, поривом, вольовим напруженням, свободою, задоволенням, не завжди відомим результатом і часто-густо розмитим сенсом та двоїстістю підсумків і є синонімом людського буття? Над природою гри замислювалися багато вчених, її фено-

мен цікавив найвидатніших мислителів. Одним із найпроникливіших теоретиків гри був, наприклад, Фрідріх Шіллер. «Людиною розумною» назвала свій біологічний вид сама людина, вважаючи розум, якому нібито підвладно все, найбільш характерним проявом людського ества. Що ж, як кажуть гравці-картарі, своя рука владика. А ось нідерландський філософ Йохан Хейзінга за сумнівався в тому, що «людина розумна», як і «людина трудяща», – це єдині фундаментальні характеристики людини. «*Homo ludens*» («Людина граюча») – так називається його книга-трактат, у якій він виводить весь розвиток цивілізації як розвиток гри. Гра, на думку філософа, являє собою первинну форму організації життя людини, відформатовану й закріплену пізніше суспільними інститутами: «Закони гри діють поза нормами розуму, обов'язку та істини», – заявляє він. Воістину, ці слова в його уста вклали боги. Про ігри в нашому житті багато й цікаво пишуть сучасні вчені. Назву тут лише книги американського психолога Еріка Берна з досить промовистими назвами «Ігри, в які грають люди» й «Люди, які грають в ігри».

Нерідко гра рядиться різні одежини, виступає під різними личинами. Витівка, потіха, жарт, забава, розіграш – усе це ігри дорослих і дітей. Так у слов'ян. Так само й у всіх народів. У давніх греків гру позначали такі слова, як пайдіа («хлоп'яцтво»), атюрма («дурниця») та агон («змагання»). Різні слова на позначення гри є і в санскриті: *kridati* («забави дітей і тварин»), *divyati* («кидати жереб»), *tandeln* («наслідувати, висміюючи»).

Вважають, що, граючи, ми розважаємося, а розважаючись, відволікаємося, відпочиваємо від серйозних справ. А може, все-таки відволікаємося не від справ, а від інших ігор, яких у житті безліч? «Все роботи хороши, вибирай на вкус», – сказав колись поет. Про роботи-справи, роботи-заняття сказав, про роботи-професії, однак (сам того не відаючи) і про ігри-справи, ігри-заняття, ігри-професії. Обирай і їх на свій смак. Сам не обереш – життя змусить обрати. І змусить зіграти. Тільки за чужими правилами.

Ігрова природа людини проявляє себе в усьому. Працю на біржі, наприклад, цілком серйозно іменують не інакше, як «грою». Поширеними (до того аж ніяк не метафоричними!) серед журналістів стали словосполучення на кшталт «політичні ігри», «ігри політиків». Тут, мабуть, доречно сказати кілька слів про феномен гравця в політику. Одні вважають його блазнем, другі захоплюються його сміливими викривальними заявами, треті заздрають, називаючи поганим комедіантом. То хто він насправді? Насамперед, звісно, талановитий азартний гравець, що, одного разу розкусивши ігрову природу політики, цілком їй віддався. На відміну від своїх колег він зрозумів, що політика – це не лише залаштункові й підковдрові ігри їхніх учасників, а й гра для народу, потіха для широкого загалу. Точніше, на таку її можна легко перетворити, зірвавши маску серйозної, відповідальної та нудної справи. Хліба й видовищ вимагав народ за всіх часів. Хліба – дзуськи, а от видовищ – скільки завгодно!

...На стелі бібліотеки Монтеня був написаний грецький прислів: людей часто мучає не самі речі, а людські уявлення про них. Зазвичай ми гадаємо, що за дією тієї або іншої

реду – зовсім близько – цього вже не буде) розумію: найцікавіші й найазартніші ігри мені подарували жінки та дороги...

А скільки гри навколо їди! Купа всякої продуктової всячини, що нею навантажені візки в супермаркеті, ресторани, посиденьки, кулінарні

людини ховається серйозний намір, заздалегідь обміркована ціль. Однак насправді й удень зі свічкою не знайдеш індивідуума, кожна дія котрого, кожна думка мали б чіткий вектор, були б технологічними, чітко зорієнтованими на кінцевий результат. Ігровий елемент у душевних поривах, міркуваннях, філософських шуканнях, не кажучи вже про побутову суєту, різні обряди, церемонії, модні віяння, є неодмінною складовою. Особливо помітний він тоді, коли людина підбиває підсумки, оцінює результати й ставить сакраментальне запитання: «А чи варто було?».

Зіграти свою гру. Що це таке? Насамперед потрібно збагнути місце гри в нашому швидкоплинному й у багатьох проявах безглуздому житті, розумом і душею прийняти гру як спосіб розв'язання, звісно ж, не всіх, але дуже багатьох проблем. Причина багатьох конфліктів у тому, що ми іноді не можемо зрозуміти, грає людина чи ні. Якщо грає, то варто підіграти їй, й усе розв'яжеться якнайкраще. Якщо ж – ні, то, може, тим паче варто підіграти їй і теж поводитися серйозно? Не бійтеся перетворити на гру навіть дуже серйозну справу. Сміливіше встановлюйте власні правила гри, без упередження та сором'язливості ставайте учасниками чужих ігор.

Так, утім, ми часто й вчиняємо. Щоправда, не з рівними собі за силою, розумом, психікою, а з тими, хто наче стоїть на сходинку нижче (або здається, що стоїть) – найчастіше з дітьми, хворими, німечними старими. А з ними часто й потрібно грати. От тільки гри цієї ніхто нас не вчив. А даремно. Я, приміром, ну не з дитячого садка (там і так усе на гри побудоване) й навіть не з початкових класів, а зі старших точно запровадив би такий предмет, як... «Людина граюча». До того ж, як у тій-таки Одесі кажуть, відокремив би мух від котлет. Одна річ – навчати акторської майстерності, сценічного лицедійства й геть інша – розумінню ігрової природи, рольової сутності багатьох наших дій. Легше та простіше було б майбутнім громадянам у житті – ні, не грати – жити!

Ви втомилися від нерозуміння тих, хто вас оточує? Вам нудно? Вас гнітить невідповідність ваших думок і дій з тим, що відбувається навколо? Вигадайте собі гру! Будь-яку. Прогулянка лісом, ранкова зарядка, збирання грибів, риболовля, запалювання багаття, лазня, церква, теща, зять, подарунки, гуртки за інтересами, клуби, весілля, внуки, ремонт квартири, городи, дачі, суперечки, непорозуміння, сварки, поцілунки, мітинги, вибори, обіцянки, запевнення, пророцтва, попутники, гості, свята, ювілеї, презентації – із цим ми живемо щодня й щогодини в денних неспаннях і нічних снах. І все це легко перетворити якщо не на повноцінну гру, то принаймні на ігровий епізод, на потішне та легке (а головне – приємне!) театральне дійство, себто лицедійство. У вас попереду далека й важка дорога? Не біда. Можна й тут спробувати у власну гру зіграти. У мене, наприклад, це було так. Дорога біжить, а ти за нею. Гра в «здоганялки». Попереду – поворот, перевал. Що за ними? Очікування удачі, сюрпризу, в кінцевому підсумку – виграшу, нагороди. Підйом – спуск, потім – знову підйом, за зламом... знову підйом, що переходить у... стомливий «тягун». Однак уже й надія тенькає: не вічно ж це триватиме. То після якої подорожі я збагнув гру дороги та свою роль у ній? Минають роки, й, озираючись, я зі смутком (адже попе-

вишуканості зірок. Дорогі ігри? Утім, самі лише ігри – і не більше. Чому б тоді не перетворити на гру похід на оптовий ринок за дешевими овочами, готування максимально дешевого борщу, скромне, однак церемоніальне й веселе чаювання або ж не побавитися створенням якоїсь давньої страви (скажімо, тетері або затірки), нехитрою «вогнищевою» їжею на природі, рибною ющечкою з димком? Найцікавішою грою під час моїх подорожей було приготування їжі. Переважно це відбувалося ввечері, коли я чаклував над черговим варивом. Зазвичай це був куліш – картопля, крупа, цибуля, сало, зелень, що була під рукою. Мені досі сняться запахи цієї козацької страви, а пам'ять міцно втримує почуття насолоди від неї у тайговій тиші при світлі багаття. Як не згадати тут Епікура: «Початок і коріння будь-якого задоволення – це задоволення черева, навіть мудрість та все інше мають до нього стосунок». У дорозі гострота й повнота життя – в усьому. Зокрема й у «задоволенні черева». Одні з найприємніших дорожніх ігор (якщо не найприємніші!) пов'язані з азовською тюлькою, котру я казанком черпав просто з баркасів, башкирськими медяними дарами, грибним багатством Сибіру, монгольською молочною ряснотою, червоною ікрою, котрою мене пригощали торговці в Хабаровському краї, кавуновим дивом Прямор'я, яким я досхочу «награвся» під час ночівлі в сторожці посеред баштану.

Вас бентежить у грі її певна надуманість, ірреальність, відсутність здорового глузду й конкретної користі для оточення? У творах одного філософа я натрапив на притчу. Одного разу мислитель зустрів пустельника. Той всі дні проводив за дивним заняттям: то ловив і ніяк не міг піймати птаха, то зав'язував і розв'язував вузли. Подорожанин здивувався й почав навіть застерігати пустельника, мовляв, той не працює, а бавиться, займається дурницею. Однак, відійшовши на сотню кроків, раптом зупинився й замислився: я все життя працював на благо ближніх, але чи було це справді благом для тих, хто мене оточує? Чи від цього було більше шкоди, аніж користі? А ось від ігор пустельника точно немає шкоди нікому, може, саме це і є доброю справою?

Потреба гри в житті, як потреба у ковтку свіжого повітря. Хвороба, старість, безпричинна (на перший погляд!) нудьга часто «знерухомлюють» людину, призводять до застою думки та тіла. І ось тут гра, що ви її собі вигадаєте, виручить, простягне рятівну соломинку. Згідно з В. Далем, який так полюбляв (саме за це й так його любимо!) гру зі словами, одне зі значень слова «грати» – це миготіти, рухатися, ворухитися туди-сюди.

Вас засмутила втрата якоїсь речі? Не надто важливої, але все-таки потрібної, звичної. Звичної та потрібної для чого? Може, для тієї ж таки гри? Сприймійте її втрату, як втрату іграшки. Безперечно, важливої для вас, улюбленої, але все-таки... іграшки, котра, як і решта «цяцьок-ляльок» (ялинкові прикраси, наприклад) мають знаково-символічний характер.

Вам не сподобалася гра? Можна її повторити, у чомусь змінивши й удосконаливши. Інакше кажучи, заново програти ситуацію. Гра обмежена в часі та просторі. Про це теж потрібно пам'ятати. Той, хто загрався, завідомо

програє (особливо коли проти тебе такий безпрограшний гравець, як життя). Як кажуть у народі: «Играть не устать, не ушло бы дело».

Починаючи гру, треба знати її правила, бодай мати уявлення про них, інакше можете стати рабом гри. Особливо це стосується модних ігор. Той-таки комп'ютер з його віртуально-ігровою спокусливістю. Або ж автомобіль. Начебто й зручно, приємно, красиво, та скільки клопоту, скільки зайвих витрат, скільки загублених можливостей пограти в інші, корисні для гаманця, здоров'я та душі ігри! Чому я ось уже який перебудовний рік поспіль не ходжу на вибори? А я не знаю правил цієї гри. Мої правила (їх у цій грі іменують «правами» та «обов'язками») мені пояснили, а от правила, за якими грає протилежна сторона (кандидати), викладено доволі туманно й метафорично. «Гра без правил», тобто жорстока, шулерська гра – це якраз про виборчу гру сказано. Це «своя» гра для кандидатів (і то не для всіх), це не моя гра. Я охоче й залюбки пограю у власні ігри під назвою «вслухання на човні», «ранкова пробіжка», «багаття», «прогулянка з коханою», «готування плову для друзів», «подарунок доньці». Це мої улюблені ігри, у яких мені давно не важливий результат – захоплює сам процес. А скільки ігор ще не зіграно! Встигнути б...

...Діти і гра. Це майже синоніми. Дитячі заняття – то суціль гра. Тому, до речі, діти живуть дуже легко й практично не втомлюються. Може, дорослим узяти з них приклад? Згадую час, коли я був батьком. Власне, я і тепер ним залишаюся. Однак тоді батьківство було головною справою (грою?) мого життя.

– Тату, пограймося в потяг, – знову й знову прохає син.

Я завжди зайнятий, мені завжди ніколи, але нарешті здаюся. Ми вишиковуємо на підлозі в довгий звивистий ланцюжок різні іграшки – це і є наш потяг, і син починає командувати:

– Я буду машиністом, а ти – пасажиром... Ні, я поїду у спальному вагоні, а ти мене повезеш...

Так ми розважаємося, зрештою я не витримую й запитую:

– Ваню, а чому наш потяг нікуди не їде? У чому річ?

– Ми ж тільки граємо, – ображається син на мою безтактну, на його погляд, «чомучку». – От коли я виросту...

Я не намагаюся пояснити йому, що відбудеться, коли він виросте. Перед моїми очима розкинувся висмоктаний сонцем і вітрами степ, посередині якого стоїть довжелезний потяг. Пасажири сплять, жують, грають у карти, переходять із вагона у вагон. Іноді сперечаються й обирають зі свого середовища машиністів і їхніх помічників. Ті з усім своїм скарбом перебираються в голову потяга, а колишні машиністи непомітно шмигають у задній вагон, що відразу кудись зникає. Я йду вздовж потяга, і мені увесь час хочеться витягти з будь-якого вагона будь-якого пасажира та змусити його нагнутися. Нехай подивиться, нехай переконається: немає під потягом жодних рейок, потяг нікуди не прямує. Але я не роблю цього, я знаю, що відповідь мені пасажир. «Ми ж бо тільки граємо», – скаже він. Пасажири – гравці, машиніст – головний гравець!

Ігри дітей – підготовка до дорослого життя. Та коли придивитися (часто й напружувати зір не треба, адже в степу – все як на долоні), у ньому – ті ж такі старі ігри й забави. До якого життя готуються дорослі?

Фото автора.

Два

Людмила БАРАНЕВИЧ

Із В'ячеславом Чорноволом мене пов'язує дружба з 60-х років минулого століття. Коли ми були зухвало молодими, відкритими, веселими, працювали в одній газеті, за плечима мали солідний університетський багаж знань, чогось прагнули й вірили, що на все спроможні.

Газета називалася «Молода гвардія», орган Київських обкому та міськкому комсомолу. І хлопці з цих установ теж були відверто молодими, любили життя. Нашому тодішньому головному редакторові, одному з найталановитіших київських журналістів Миколі Кіпоренку, закидали-заздрили: «У тебе не кореспондентки, а справжній Голлівуд». І справді, Голлівуд (якщо вжити сучасний сленг) відпочивав. Редакційні кореспондентки – красуні, до того ж розкручували такі гостро-злободенні теми, що столиця часом гула, як бджолиний рій. Тобто при всьому, так би мовити, «голлівудизмі» робота в щоденній молодіжній газеті – це ще та м'ясорубка, і нам ніколи було розкидатися на якісь там сторонні западання. Тим більше що в нас були місцеві герої. Номер один серед них – Славко Чорновіл. Він умів так сказати про нас, як ніхто. Наприклад: «Мало того, що вона вродлива, так іще й талановита!». Був елегантним у стосунках, добрим, уважним. І тому між жіночою половиною редакції та Славком встановилися ідеальні сестринсько-братерські взаємини. Усією редакцією ми часто бували на пікніках у Вишгороді, де він жив у кімнатці барака-гуртожитку. Мав маленького сина (нині відомий народний депутат України Тарас Чорновіл).

Людина енциклопедичних знань, потужного інтелекту, Славко, попри те, завжди був готовий на веселі витівки, з численних поїздок Україною привозив народні анекдоти, щойно віднайдені фольклорні пісні тощо. У вільний від роботи час виголошував нам такі лекції з історії України, культури, мови, що не просто заворожували – були приголомшливим відкриттям. Воно ніби ось – лежало перед кожним на поверхні, та ніхто не міг зв'язати все це в логічний ланцюжок.

Інформація збігалася з нашим підсвідомим прагненням творити щось суспільно вагоме, будувати щасливе, справедливе життя. Славко став нашим духовним лідером, кумиром, героєм і відданим другом. За ним пішов увесь колектив...

Тепер перекидаю місток у 90-ті того ж століття. Усе, що відбулося протягом попередніх 30 років у горнилі надлюдської боротьби В'ячеслава Чорновола спільно з побратимами та однодумцями за незалежність України, стало вже однією з найголовніших сторінок нашої сучасної історії. Наразі хочу зупинити мить на тому місці, де ми – відома українська художниця Віра Барінова-Кулеба, Славко Чорновіл і я – захекані, стали перепочити, дістаючись піш-

